

Bizkarreko zama

Luis Maria MUJICA URDANGARIN

Eufrasio Iturrietak eskua pasatu zuen, sudurtzuloak ongi irekita, ezpainenetan geldituriko listua kentzearren. *Xinko* txakurra usnaka zebilen latoizko tomate kaxan.

Añarbe herriko eskolakumeak harrika egiten zioten, maiz, txakur argal, erkin, milingari. Larrene zubiko zumetan arratoi-harrapaketan jardun ohi zuen. Ile bakaneko *Xinko* ñañarroari zenbat harri ez zioten jaurtiki herriko mutikoei! *Xinkok*, gauero, etxe-atarietako zabor-kaxak, jaki-hondarrak, sukalde hondoetako leiho-ertzak uzkur miatu ohi zituen, zerbait jangarria aurkitzeko ustetan. Txakurra itsusia zen. Ilea bakan edukitzeaz gain, mozturik zeukan isatsa, asto batek hozkatuta.

Eufراسيok, otartetik aterata, tomate-xerra meheak ematen zizkion, noiz-noiz, txakurrari. *Xinko*, gehienetan, arkakusoak harraputzen egon ohi zen nagusiaren ondoan. Eufراسيok eskale errenari, Ubillos baserrian, ostegunetan, Ximonak txorizo-muturra, aza hostoan bilduta, eman ohi zion. *Xinkok*, adi egon arren, ez zuen jasotzen txorizo-azalrik ere nagusiaren eskuetatik.

Ardoa, bai, ardoa botilatik esku-ahurrera botatzen zion, animaliak egarriaren malura alkoholaren bozkarioaz, nola-hala, engaina zezan. *Xinko*, nagusiaren ahurra miazkatzean, alegeragoa bihurtzen zen une batzuetarako.

Udazkenetan gaztain-aleak ez zitzaizkion inoiz faltatzen Eufراسيok eskaleari, eta *Xinkok* ere parte zuen oturuntza hartan. Gaztainak jan ondoren, *Xinko*, berriro, arkakusoak ehizatzen jarri ohi zen, hortzak sabelpeko iletan zehazki sartuz.

Ilunabarreko itzalak erortzear zeudela, Jaxinto agoazila eskalea zegoen tokira azaldu zen. Une hartan, kasu, ziztu bizian auto nabar bat igaro zen, kea zeriola. Euria egin berria zelarik, potxingoetako urez sano ziprztinduta gelditu ziren Eufrasio eta *Xinko* txakurra.

–Mekauenla! Alu zikina! –oihu haserre Eufراسيok, galtzetako ur-orbanak eskuz astintzen zituelarik.

–Kontu handiagoz ibili beharrea zaude –agoazilak Eufراسيori paper zimurtu bat luzatzen ziola.

–Zertara zatoz gaur? –erantzun zion Eufراسيok etsipenezko soa botaz udaletxeko agenteari.

Une hartantxe txori-talde galanta iritsi zen errekatik makaletara, eta zalapartatsu gelditu abarretan. Eguzkiaren azken izpiak gorri eta ubel erortzen ziren uretara.

Xinkok muturra sartu zuen Malkarreta errekan, eta inguruko ur-ispiluak (oskorriren koloretan zikinduak) sabelera, bozkarioz eta oparo, murgildu ziren.

–*Xinko*, ez ezak hainbeste edan, bestela arratsaren gorriaz mozkortuko haiz.

Ondoren, doinu burlosoz eta zigarroa astiro pizten zuela eska-leak agoazilari:

–Zer katramila duzu gaurkoan nire aurka?

Agoazilak paper bat utzi zion eskuetan mespretxuzko aire batez. Eta gero:

–Adierazi beharrik ez dago zergatik igaro beharko duzun gaua kartzelan. Barrenetxeko Balerianak atzo baratzeke tomateak ostu zenizkiola salatu digu.

–Nik tomateak ostu?

–Zuk, noski! Aski duzu hemen dioena irakurtzea –harroxo agoazilak, bekainetan erlemandoa bezain galanta zuen gara-txoia Igurtzilz.

–Ni ez nintzen atzo Barrenetxetik igaro. Salaketa hori gezurra da, gaur goizean iritsi bainaiz herrira. Beste eskaleren bat izanen da.

–Ez, Añarbeko herrian ibiltzen den ia eskale bakarra zeu zara –agoazilak oraingoan oinpetan zuen harri-mokorra bortizki kolpatuz–. Zaude isilik. Tira, paraje hauetako lapur bakarra zeu zara. –Eufrasio odol-bizitan jarri zen agoazilarena entzutean, eta zigarroa amorrazioz lurrera jaurtiki zuen. *Xinko* ohartu zen agoazilak nagusiari irainen bat –edo ezbeharrerezkoren bat– esan ziola, eta hortzak erakutsi zizkion. Agoazilak supitoan eskua jaso zion txakur txaldan rnalapartatuari. *Xinkok* belarriak rnakurtu zituen.

–Paper hau alkateak sinatua duzu. Nirekin udaletxepeko itzale-
ra etorri beharrean zaude.

Xinkok zaunkari ekin zion, nahiz eta bere zaunkak aski etenak izan. Anirnaliari orduan:

–Isilik egon hadi, txakur leloa, bestela bizkarrezurra okertuko diat!

Eufrasiok gerrian sokaz loturiko galtza lasakak altxatu zituen, eta solaskidearen erretollikari erantzun:

–Kontu gehiago diozunarekin. Ni ez naiz lapurra, gizabidezko pertsona baino.

–Gura duzuna esan, baina nirekin etorri beharrean zaude, agentea naizelako.

–Zu agentea...? Bai, nik bezala, tripazorriak dituen agentea...

–Errespetu gehiago nirekin. Alkatearen ondorengo nauzu. Neri fijo obeditzen zait.

–Tira... Zu eta alkatea zoazte potrojorrara, koño!

Beste txori-saldo handia etorri zen inguruko haltzetara gaua igerotzera. Hegada zalapartatsuen ondoren, paraje osoa isilik geratu zen.

Eufrasiok ardo-botila astindu zuen, beste behin; eskaleak, zaka-zaka, edatean lurrera isuririko tantoetatik *Xinkok* ere bere partea izanen zuen.

–Hain harroxkoa jarri zarenez, ea, erakutsiezadazu zakutoan duzuna.

Zakutoak konkor berezia zuen... Auskalo, tomateak ez ezik, patata ostuak ere ezkuta zitzakeen bertan.

Agoazilari, ohartezean, *Xinko* zatak usnatzen hasi zitzaion. Txakurrak arratoi baten hozkada ere zuen belarri ondoan, odolezko orbain tipia. Eufrasiok eskuetakoko papera agoazilari itzuliz:

–Esadazu agiriak dioena. Bi urte dira, gutienez, paperik ez dudala irakurtzen. Azkeneko gutun irakurria Joxepa emaztea Iruñeako ospi talean hil zela komunikatu zidatenekoa izan zen.

–Lehen ere adierazi dizut, garbiro, alkatearen aginduz gaua kartzelan igaro beharrean zarela.

–Ez al duzu ulertzen? Zergatik salatzen nauten jakin nahi nuke, zehatz.

Jaxinto Barberena Joankorena deitura zuen agoazilak ere ukoa eman zion paperean idatzitakoa leitzeko, berak ere ez baitzekien irakurtzen.

–Alprojal Legea lege dal –agoazilak. –Ondoren, hontz baten ulua sei pago eta lau haritz zeuden basotxoan entzun zen. *Xinko* txakurra Eufrasioren hanketan ezkutatu zen, bada-ez-pada, bi gizonen artean zerbait deitoragarriagoa gerta zitekeela eta-. Orain hilabete bat esan nizun alkateak ez zinduela zubipean lo egiten ikusi nahi.

–Ah, ez? Zergatik ez dit, horretaz, bere etxeko ezkaratzea aterpetzat uzten?

–Ez duzu guti eskatzen, ahogorri horrek! Agintariei ez diezu inolako begirunerik.

–Baliteke... –eskale elbarrituak makilazko hanka bide-ertzean apoiatzen zuela.

Andresoro baserri parean bi izar piztu ziren, supitoan, ortzeari argizalolak ezarriz. Eufrasio udaletxeko kartzelan, zeru oskarbipean baino epelago egonen zela pentsatzen hasi zen, okerragoen kontsolamendurako.

Eskaleak beste tragoxka botilatik. *Xinkok*, Eufrazioren hanka tartetik so, musajea botilarantz altxatu zuen, zinkurintxo apal batzuk ateraz.

–Nazkantea! Mozkorra! Ez naiz hemen gau osoan zure zain egonen –agoazilak erretxin, bideko harri bat zangoaz kolpatuz.

–Edaten ere debekatu behar al didazu? Zu al zara, ausaz, herriko tabernaria?

Xinko txakurrak, berriro, hortzak erakutsi zizkion agoazilari.

–Nola? Mehatxuka jarraitzen al du txakur txankalapito honek? Bere beldur naizela uste ote du? –Eta segidan agenteak ostiko galanta arratoin-itxurako animalia gaisoari. *Xinkok*, ihes egin ordez, hortz ziurra sartu zion kolpean galtzetan, zarratada eginez–. Arratolkumeal Xomorro nazkagarria! Oraintxe ikusiko duk nor den Añarbeko agoazila... –Jaxintok, galtzarbean gorderiko makila lodi-mozkotea ateraz, eta ongi apuntatuz, txakurra buruan tinko jo zuen, hantxe bertan seko utziz.

Eufrasio Iturrieta eskaleak orduan:

–Astoa! *Xinko* akabatu didazu, munduan ni bakarrik utziz. Ez daukazu eskubiderik animalia era hain krudelean garbitzeko.

Eskale elbarrituaren begiak malkoz bete ziren, bihotzeko malura sobera sentituz. Biziak aitzinera bakardadea eskainiko zion. *Xinkok* zenbat arratol, txori eta katakume ez zion bere bizian harrapatu, leialki... Dudarik gabe, Joxepa emaztea, itsututa, ospitalean hil zitzaionetik, *Xinko* zuen lagun bakarra Eufraziok. Joxepak ez zion semerik eman, medikuak haurdun zegoenean ebaketa baldarra egin ziolako. “Joxepa, semerik ez badidan ematen ere, askatasuna ez zigun inork kenduko... Ze zoriona ilargia gauetan, haur-zotirik gabe, hire ondoan kontenplatzea!”

–Benga, alferrontzia! Zatoz nerekin! Txakur aluak merezi zuena hartu du! –agoazilak eskale penatuari.

–Ez duzu eskubiderik zakurra horrela hiltzeko. *Xinkok* zarratada bat baino ez dizu egin.

–Zarratada bakarrik? Ikus ezazu galtzapean dudan hozkada...
–Agoazilari odol-hari mehea zerion orkatilatik.

Eufrasiok mendi aldera so egin zuen, tristeziak. Xinko bere oinetan ziplo ikustea ezin zuen etsi. Egun hartatik gerora pairatu beharko zuen bakardade zurrean zeukan hark pentsamena. *Xinko* desagerturik, zer egingen zuen bakarrik mundu eskergabe eta anker honetan?

Kolore urdin hotzezko ortzean beste izar bat piztu zen, Ollarri muino aldera.

Agoazilak, segidan, tenore zakarrez:

–Udaletxera bizkarrean eraman beharko nauzu. Zure txakurrak eginiko hozkadaz ezin naiteke oinez ibil. Makur zaitez! –Eufrasiok betazalak ireki zituen harriduraz, eta hatzak errepasatu bizar metalikoetatik, laztanka bezala–. Ez ezazu ez-adituarena egin... Zaurituta nago.

–Ni makurtu? Daukadan hanka bakarra txit ahula dut, soinaren pisu guztia berak daramalako. Elbarria naiz.

–Berdin da, koño! Agindua ematen dizut, ez erregua egiten. Ez ezazu ahantz herri honetan agintez alkatearen hurrengoa ni neu naizela.

Eufrasiok eskumuturra pasatu zuen sudurpetik, eta *Xinko* txakurrari etsipenezko azken soa bota zion, "Txakur honek gizabidez lurperatzea ez al du merezi?" agoazilar esaten ziola Xinkoren begi zabalduet gauaren ihintza bizi hobe baten promes bezala erortzen hasi zitzaion.

Eufrasio, bide-ertzaren kontra ezarrita, makurtu egin zen Jaxinto agoazila bizkarrean zamatzearren. Agoazila zangalatraba bizkar konkortuan jaso zuen.

Berrehun bat metro eginda, behekoak golkoari:

–Zer, ez al da ikusten oraindik herria?

–Ez, oraindik ez.

–Luzaroan eraman behar al zaitut asto moduan? Nire hezurrok pitzatuta daude.

–Bai, bide luzean.

–Mesede hau eginda gero, kartzelan sartuko al nauzu herriko etxera ailegatzean?

–Noski, kartzelan.

–Xinko txakurrari inork ez al dio lurrik emanen?

–Inork ez.

–Zuregatik mundu honetan bakarrik geratuko naiz...

Behekoaren galderak eta golkoaren erantzun murrizak katean zihoazen.

Ilargia lagunkide azaldu zen Altziturrietako borda ondoan. Ilargiaren argitara Eufrasioren begiek kalentura zuten, ze Xinkoren herioa eta bideko zama gaitzeziak zitzaizkion eskaleari.

Beste seiehun bat metro ibilita, Eufrasiok bizkarrean zeramanari:

–Honezkero herritik hurbil egonen gara, ez da?

–Ez, oraindik ez.

–Ezin dut gehiago. Unatua, leher eginda nago, gizenegi zaudelako; gainera, zure oinek gaizki usaintzen dute.

–Ez ezazu hainbeste hitz egin.

–Zerria zara, zikinal

–Zuretzat okerrago –agoazilak doinu burlosoz.

Eskale gizagaisoa berealdiko eseak egiten hasi zen, bizkarreko zama eraman ezinez. Instant batez "Mando baten gañian Domingo Kanpaña, / azpian dijoana mandoa dek baña, / gainera ere badek azpikoa aiña" bertso famatuaz oroitu zen. Bordaren ondotik igarotzean, asto bat atera zen zalapartatsu arrapaladan. "Ah, ni languntzera baldin bahator nolako mesedea!" pentsatu zuen Eufrasiok. Astoa, ordea, ospa joan zen eta segidan basoa eta bide estratako harri zuriak baino ez ikusten jarraitu zuen.

–Lagun, ez al zintezke jaits ene bizkarretik, une batez, pattarra edan dezadan? Oin makaloi indar apur bat eskaini nahi nieke.

–Inolaz ere ez! Mozkortzea legearen aurkakoa da.

Ez naiz sekula mozkortu. Kemen pixka bat behar dut zuzen jarraitzeko.

–Zure eginkizuna orain ni udaletxera eramatea da.

Hontza orduantxe igaro zen uluak, algarak bailiran, bi bidaiarien alboan botaz. Eufراسيok argi-xirrinta batzuk ikusi zituen herri aldera. Ezin zuen ghiago.

–Honezkero eliz dorrea ikusiko duzu, ez da? –galdera algoazilak bizkarrean nekoso zeramanari.

–Ez, oraindik. ez.

–Eta udaletxeko balkoi gaineko erlojua? Ezta ere.

–Eta herriaren sarreran dagoen zubia?

–Gutxiago...

Dagoeneko, *Xinkoren* aurretik Eufراسي eskaleak eduki zuen *Lixta* zakurra itoriko presa ondora hurbiltzen ari ziren biak. Arbillun zuen izena presa sakonak, Sasiola errotaren aldaparo izanak. Eufراسيok “Bizkarrean daramadan alu honek, txakurra hil eta bizkarra hondatzeaz gain, kartzelan sartu nahi zidak...”, “Orain diat aukera ezinobea guztiaren ordainak itzultzeko”.

Presako uretan ilargia dizdiz zegoen, Malkarreta errekaaren azalean bezala. Igel bat kantari hasi zen; Eufراسيok *Lixta* zakur itoaren begiak ikusi bide zituen, oraindik, uretan. Kurioski, irripar geldo bat atera zitzaion ezpainetan eskaleari, nekearen akabera susmatuko balluan...

–Orain ikusten al duzu elizako dorrea? –agoazilak.

–Ez –erantzun murrizta goikoak.

–Eta udaletxeko erlojua?

–Ezta.

–Eta herriko zubia?

–Ezta ere...

Eskaleak, agoazilaren azken erantzuna jasotzeko astirik hartu gabe, bizkarra ezkerrean makurtu zuen zehatz, eta goiko zama –zaku astuna baillitzañ– presa sakonera kolpean bota, agoazila ur beltzetan agudo ezkututzen zelarik. Presaren sabelean gur-gur hotsa entzun zen istant labur batez. Igela isildu zen eta ilargiaren isla zazpi zatitan puskatu... Eufراسيok gau hartan, behintzat, bere burua kartzela ilunetik libre ikusiko zuen.